

УРАВНИЛОВКАТА И СРЕДНОСТАТИСТИЧЕСКАТА ЕДНАКВОСТ КАТО ОПАСНОСТИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО В ОБЛАСТТА НА ИЗКУСТВОТО

Сия Папазова

Abstract: *There are certain dangers, which are currently arising in the education of young people in the field of art. They must be overcome. The first danger lies in 'equalism', in adhering only to 'normality'. The task of the educator is to educate the restless, the searching, the unconventional artist. The second danger lies in the interference of the consumer ideal in art. The young persons who have committed themselves to the artistic must recognize consumerism and resist it, not serve it.*

Danger number three consists of the universal tolerance, an acute deficiency, a lack of 'assertiveness'. In teaching, one's own point of view, one's own position, one's own view of the diversity of the world must be encouraged. Danger number four is structuralism, which comes into sharp contradiction with the purpose of art. It destroys the free initiative of artistic thinking. Danger number five: It is more than necessary for future artists to develop a sense of awareness as to when they are being used and turned into something to serve consumer taste.

The primary task of the art teacher is to humanize the young artist so that he or she can convey to people the experience, the meaning, the divine purpose of art.

Keywords: *art, education, children, adolescents, young people, norm, equalism, consumption, assertiveness, point of view, humanism*

Ние, които обучаваме младите хора на изкуство, рано или късно се изправяме с лице към матрицата. Най-остро усещат манипулативните ѝ техники преподаващите театър, музика, живопис, танц, творческо писане. Нашите изострени сетива улавят големия конфликт между съвременната цивилизация и изкуството като част от културата. Този най-обсъждан въпрос обхваща с допълнително съдържание, свързано с изкуствения интелект и дискусията за ползата и вредата от него. Появиха се трансхуманистите с тезата за безсмъртния човек при пълна заменяемост на неговите биологични части. „Комбинациите между нано- и биотехнологии и когнитивни науки вече позволяват да се борим с досега nelечими болести, да забавяме процеса на старене на телата си, да контролираме желанията, настроеността и психическото си състояние. Те променят не само нас, но и света, в който живеем...“ (1). Веднага обаче възникнаха въпроси от морален характер: Кои трябва да бъдат безсмъртни? Докога? Колко ще струва това? Кой може да си го позволи?... И всичко това в една програмирана еволюция на homo sapiens.

Много хора се обединяват около тезата, че цивилизацията е последният етап от развитието

на обществата. Философът и социологът Маркузе отива още по-далеч. Той говори за терора и репресивната същност на цивилизацията спрямо индивида. Индивидът е в постоянен стрес, в неразрешим конфликт с културните норми, институциите, държавата. Удоволствието и постигането на щастието са невъзможни. Невъзможно е да се управлява щастието в рамките на културата. Цивилизованото общество заставя човека да потиска своята първичност, своята истинска природа. Човекът се измъчва в състоянието на несвобода. Това му носи страдание и саморазрушение. Щастлив е само проточовекът. И т.н.

Избухналата мода да се покрива човешкото тяло с татуировки е сигнал за подобно щастие, подсъзнателно желание за завръщане към пещерите, при „щастливия“, отдаден на нагоните си, пращовек.

Една такава „щастлива“ песничка от долината на Амазонка е записал Костас Варналис, която още се пее по тези места:

Ние вървим, върви, вървим...
Каква красива местност!
Мирише на човешко месо,
на свежо човешко месо...

Тук се вписва и писателят, философът, кинорежисьорът Алехандро Ходоровски, основател на психомагията, на „паническият театър“, който слага своя акцент върху стремежа на човека да преодолява границите между разума и тялото със силата на духа и неистовото въображение. „Магически танц на реалността, който разкрива фантастични възможности и отваря неочаквани пътища да се следем с неговия ритъм... Един сюрреалистичен акт в изкуството, който извисява, просветлява, лекува...“ (2).

Друга част на обществото се базира и уповава на науката и на научните постижения, които операционализират, разбиват, разчленяват на елементи явленията и после за удобство ги разглеждат поотделно. И по този начин разрушават тяхната сакралност, „магията“ на Ходоровски. Културата, понеже е култ към нещо, което не подлежи на доказване, първа губи сакралното си значение. Може би и религията. И изкуството. Защото вече няма нищо сакрално в зачеването, например. Повече от четвърт век ни дели от първото бебе в епруветка. Вероятно ще бъде постигната, имитирана и човешката утроба, където плодът ще зрее девет месеца пред очите ни, от неговото зачеване до същинското му раждане. Много скоро ще се осъществи генетичен подбор на бъдещия плод. Ще се избира дете по каталог, с редактиран геном. Сакралното изчезва. И като че ли този процес няма предел. Съществува опасност от изчезване на културите, от изчезване и на самите общества. И изкуството, което е породено в лоното на обществата. Така са изчезнали, заедно с обществата, шумерската, етруската култура, културата на древен Рим, културата на майките... И може би поради този страх от изчезване, европейската култура, богатите държави с многовековни традиции, се заемат с укрепване на егото, като единствен бастион на сакралното. Ако не обичаш себе си, не можеш да обичаш другите... Това е новият наратив, спасителният постулат в науката, а от там и в изкуството. Появи се супер модерната тема за емпатията. Намери се и генетичното обяснение – появата на нови невронни вериги в кората на главния мозък – „огледалните“ неврони. „Огледални“, защото в мозъка на страдащия човек и в мозъка на наблюдаващия го, светват едни и същи участъци, с еднаква сила

и интензитет. И двамата изпитват една и съща болка. И двамата ги боли по един и същи начин. И от тук изводът, че помагаме, съчувстваме на страдащия, за да не ни боли самите нас. За да се избавим от страданието в самите нас. Т.е. „страдаме заедно“ – както казва Достоевски, много преди да бъдат открити „огледалните“ неврони.

Сред арменците съществува крилатата фраза „дават арнем“, в превод – да взема болката ти. Израз на огромно състрадание и съчувствие на човека към човека. В този случай у нас започва да работи един особен императив, „нравствен“ егоизъм, който е в основата на най-голямата тема в изкуството – темата за хуманизма. За човеколюбието. Дикенс, Хектор Мало, Некс, Амичис, Балзак, Зола, Тургенев, Чехов...

В американската психологическа школа, една от най-добрите, се появява понятието „функционализъм“. В основата му е един вселенски закон – „Законът за нормалното разпределение“. Законът за правилното, което е и нормалното. Тези учени наблягат на „Нормата“. Внушават я като нещо неоспоримо, онагледяват явлението с кривата на Гаус, където в нормата са 68% от изследваните, а 16% вляво и 16% вдясно са извън нормата. Те са изключенията в „нормалното“ общество. Знае се, че психологията и изкуството вървят ръка за ръка. Поради това възниква нов кръг от въпроси, които засягат нас, преподаващите изкуство за деца, юноши, млади хора. Започваме да се питаме – какво интересно има в едно изкуство, създадено за публика, зрители, читатели, според „нормата“. С какво ще ги учудим, когато поднасяме това изкуство на публика, която също е в „нормата“. От „нормата“ за „нормата“. Ако ние преподаваме „нормата“, има опасност да бъдем безинтересни както на аудиторията, така и на самите себе си.

Това е първата опасност при обучението на подрастващите в областта на изкуството. Да станем излишни.

Според кривата на Гаус – „норма“ и „среда“ са синоними. „Посредствен“ означава, че човекът се намира по средата. Нищо обидно. Означава, че е „нормален“. Това именно е усредненият човек. Това са 68% усреднена нормалност. Възниква въпросът – може ли човекът по средата да бъде голямата тема в изкуството?

А изключителните хора? Хамлет, Крал Лир, Дон Карлос, Карл Моор... И може ли човекът по средата, в нормата, да бъде вдъхновяваща художествена и педагогическа цел?

Това е втората опасност в пресъздаването на човека като обект на изкуството. Щастливият в своята усредненост човек. „Човекът в калъф“ на Чехов.

Като прибавим към този човек потребителския идеал на съвременните хора – „купувай, продавай, консумирай, потребявай, купонявай като за последно, тук и сега!“, ще получим идеалния пазарен човек, идеалния пазарен потребител в едно индустриално ориентирано общество. С една дума – пазарно ориентираният човек. Изкуството, което преподаваме, по своята природа и по предназначение, влиза в остро противоречие с пазарното усредняване на човека. С масовия човек.

Изкуството по презумпция се намира на другия полюс. То е призвано художествено да пресъздава неспокойния, тревожния, търсещия човек; некоммерсиалния човек, нещастливия в своята усреднена среда човек. Той е нервък по природа, той е като другоземец. Съдържа недоволство в себе си, което не му дава покой. Няма покой за онези 16% вляво и вдясно, а точно те са в центъра на нашето внимание като педагози.

Знае се, че изкуството е на предела си. Може би се намира пред нищото. А може би е пред качествено нов скок? Може би е в очакване на нов Ренесанс? В очакване на нова идея за театър, например. Като предизвикателните, евристични идеи на Станиславски, Арто, Брехт, Гротовски, Питър Брук...

И следва другият въпрос. Ще изчезне ли професията на актьора, пианиста, балетиста, поета?... С вероломното настъпление на изкуствения интелект? Въпрос, който чака своя отговор. Въпрос, който засяга нас, преподаващите изкуство на младите хора. В едно можем да бъдем сигурни. Изкуството ще оцелее. Но то трябва да пращи от нови художествени и философски модели, така че да „оставя копчета по пода“ по думите на Чехов. Да се развива рамо до рамо с науката. Наука и изкуство в заедност. Да се уважават взаимно, а не да се разрушават и отричат взаимно. Науката измисли Мрежата. Някои я свързват с Матрицата. Това лично ни засяга като педагози, защото Матрицата създава еднакви операционни системи, докато изку-

ството не може да съществува без да отразява многобройните варианти на човешката природа.

Една такава съвременна операционна система внушава, че толерантността е Библията на новото хилядолетие. Приемането на всичко и на всички. Радващото око еднономислие. Много хора, които са щастливи в своята заедност. Но еднономислието преминава през усреднеността. Всички се обличат по един и същи начин, всички се обичат по един и същи начин, всички обичат едни и същи банди. Употребяват един и същи сленг. И в края на краищата всички си приличат като зайци. Тук пред нас възниква проблемът – как да остане младият човек при своите чувства, вкусове, убеждения, в рамките на една всеобща, широко прокламирана и екзалтирано употребявана толерантност, в атмосферата на една колективна еуфория. Преподаващите изкуство би трябвало да се съмняват в тези широко отворени, до безкрайност, граници. Така могат да бъдат оправдани жестокостта, насилието, грубостта, като мила особеност на индивида.

Опасност номер три!

Понякога във всеобщата толерантност се появява остър дефицит, липса на „асертивност“, отстояване, запазване на собствената гледна точка, собствената позиция, собствения поглед към света. Понякога отстояването на собствената позиция е свързано с противостоене, неприемливост в името на честта и достойнството. Понякога младата личност може да се окаже самотна и неразбрана, върху фона на всеобщата толерантност. Понякога човекът е прав, но сам в правотата си. Това се случва в изкуството. А има и самотни изкуства, като писателското, изкуството на художника... Понякога творецът се нуждае от лично пространство и право на усамотяване, отделяне от колективното. Изкуството е призвано да съхранява уединеното пространство на творческата личност, вътрешния ѝ интимен свят, да я предпазва от разтварянето и изчезването ѝ в широкия, разграден свят на другите.

В задачата на обучаващия влиза ангажиментът да възпитава съмняващия се в изкуствено създадената солидарност човек. Солидарност, с която понякога се спекулира. В рамките на тази стандартизирана операционна система, младият човек, който е избрал да служи на изкуството, може да се заблуди и да не намери

своята собствена територия за самоизразяване и саморазвитие. Тук грубо се намесва съвременният структурализъм, който също влиза в противоречие с предназначението на изкуството. В стремежа си да обясни, да онагледя докрай света и всичко около човека, структурализмът руши свободната инициатива на мисленето, особено на творческото мислене. При този студен структурен подход първо отпада и бива отблъснат неординерният, оригиналният, нестандартният и в крайна сметка – талантливият човек. А ние точно него търсим и издирваме сред [младите хора. Освен това в изкуството има много необясними неща.

Опасна ли е стандартизацията? Да! Опасност номер четири!

Повече от необходимо е да развиваме у бъдещия художник (като естетическо понятие), усещането в кой момент го употребяват, превръщат в нещо, което служи за създаване на потребителски продукт, кога искат от него да пробутва стока... Защото в последно време, в самото изкуство, съвсем легално навлезе продуктовото позициониране. Онзи 25-и кадър в киното, който скрито манипулира на подсъзнателно ниво. Нашите възпитаници в областта на изкуството трябва да откриват скрития, маскирания продукт и да знаят, че тази потребителска схема е задължително манипулативна.

И за финал е необходимо да се каже още нещо. Главно и определящо. В самото съдържание, в самата решетка на изкуството, гене-

тично и устойчиво е заложена любовта към човека. Изкуството би могло да утоли съвременния кислороден глад за човечност. Защото от всички „изми“, които обществата опитаха и преживяха в своето вековно и монгострадално съществуване, единственият сал, салът на Медуза, върху който трябва да се качим, за да се спасим, е хуманизмът.

И докато младият човек, тръгнал по пътя на художественото, е все още в ръцете ни, нашата отговорност е да го хуманизираме така, че да бъде потребен, да може да препредава на хората огромния опит, дълбокия смисъл, духовната роля, божественото предназначение на изкуството.

Можем ли го това?

Литература

1. Иван Спиридонов, „Трансхуманизмът“, изд. „Изток – Запад“, 2023. София 1000, ул. „Стара планина“ №5, ISBN 978-619-01-1235-8
2. Алехандро Ходоровски. „Танцът на реалността“. ИК „Колибри“, 2017. София, ул. „Иван Вазов“ № 36. ISBN 978-619-02-0068-0

Контакти:

Сия Стефанова Папазова, магистър
Старши учител „Театрално изкуство“
ЦПЛР – Общински детски комплекс,
град Варна